

VARFÖR KALLAS DET SPELMONOPOL?

Anna Svensson

JUNI 2011

TIMBRO

"A pure monopoly is an industry in which there is only one supplier of a product for which there are no close substitutes and in which is very difficult or impossible for another firm to coexist."

Alan Blinder, William J Baumol och Colton L Gale
Microeconomics: Principles and Policy (2001)

© Författaren och Timbro 2011

ISBN 91-7566-824-6

www.timbro.se

info@timbro.se

www.timbro.se/innehall/?isbn=9175668246&flik4

Innehåll

Inledning.....	5
Rapporten i korthet	6
1.1 Det svenska spelmonopolet i förändring	7
1.2 Kritiken från EU och EG-domstolen.....	9
2.1 Spelmonopolet i realiteten – fyra fall av tveksamheter.....	11
2.2 A-lotterierna	12
2.3 Svenska Postkodlotteriet.....	14
2.4 Aktiebolaget Trav och Galopp (ATG).....	15
2.5 Svenska Spel	17
3. Fyra argument för monopolet.....	19
4. Monopolens tid är över – lärdomar från avregleringar i Europa	22
5. Vad vi går miste om – så skulle spelmarknaden kunna fungera	25
6. Sammanfattningsvis	28
Referenser	30

Inledning

Den svenska spelmarknaden är reglerad. Staten är lagstiftare och samtidigt ägare till det enskilt största spelföretaget, Svenska Spel. Men det finns inget monopol på spel i Sverige, bara hinder som stänger ute företag, och privilegier, som skyddar dem som trots allt har fått tillstånd.

Genom privilegiesystemet kan vissa utvalda organisationer tjäna betydande summor på att anordna lotterier och vadslagning. Det är en snedvriden marknad, som inte gynnar kunden.

Monopol kan inom EU motiveras med att de värnar folkhälsan. Men Sverige har inte ens ett monopol inom spelbranschen, utan en korporativistisk situation.

Lotteriinspektionen är tillståndsmyndighet i Sverige. Inspektionens tjänstemän har inte dragit sig för att ifrågasätta den månghundraåriga svenska tryckfriheten för att komma åt spelföretag som annonserat i svenska tidningar, eller tidningar som av rent läsarintresse tillhandahåller information om vilka odds som finns.

Dagens situation finns kvar för att den svenska staten tror sig kunna dra in mer pengar på spelverksamheten än på något annat sätt. Men ett renhårigt licenssystem kan ge statliga intäkter, öka konkurrensen bland spelföretagen och göra slut på privilegiesystemet. Rätt skött kan både de samhällsekonomiska och de statsfinansiella effekterna bli positiva av en sådan reform.

I denna rapport visar frilansskribenten Anna Svensson hur tvivelaktigt dagens system är, med statliga företag som gör stora vinster och utlandssatsningar. Och hur det är Sveriges finansministrar som varit, och fortsätter att vara, de största kungarna i den statliga casinoekonomin.

Lydia Wålsten, projektledare Miljö, tillväxt och konsumtion, Timbro

Rapporten i korthet

- Det regeringen kallar ett spelmonopol är snarare en inhägnad marknad där bara vissa utvalda aktörer får vara med. A-lotterierna, ATG och Postkodlotteriet tillåts göra miljonvinster, medan andra företag och organisationer klassas som olagliga.
- Alla länder vars monopol granskades av EU-kommissionen 2007 har på ett eller annat sätt börjat avveckla sina monopol, utom Sverige och Finland.
- Erfarenheter från bland annat Storbritannien visar att ett slopat spelmonopol inte leder till ökat spelberoende. Dessutom minskar den svarta spelmarknaden.

1.1 Det svenska spelmonopolet i förändring

De senaste åren har den svenska spelmarknaden genomgått radikala förändringar. Internet och Sveriges medlemskap i EU har för alltid förändrat villkoren för det svenska spelmonopolet.

För femton år sedan lämnade spelare in en tipskupong någon dag innan match och om det blev vinst, hämtades den ut dagen efter. Idag går det att spela live under pågående match via nätet, med direkt utbetalning till det egna spelkontot. Antalet spel har ökat kraftigt, liksom antalet spelformer. Det är inte bara oddset som flyttat ut på nätet, utan också casinospel, poker, bingo, skraplotter och alla andra vanliga spelformer.

Sverige är idag det EU-land där högst andel av spelkonsumtionen sker online: 26 procent, att jämföra med EU-genomsnittet 8 procent. Till följd av utvecklingen på nätet ser nu många EU-länder över sina regleringar för att anpassa dem till det förändrade landskapet. Liberaliseringar och moderniseringar pågår, men också förslag till mer begränsat marknadstillträde. Lotteriinspektionen själva kallar situationen för "omvälvningarnas tid".¹

Sedan 2000 har tre större statliga utredningar om den svenska spelmarknaden gjorts. Alla med direktiven att argumentera för ett i stort sett oförändrat läge. Utöver detta har Lotteriinspektionen sedan 2007 författat årliga rapporter om hur spelmarknaden förändrats i Sverige och världen.²

År 2003 ändrades lotterilagen så att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer över, kan bevilja undantag från främjandeförbudet. Det möjliggjorde internationella samarbeten, så länge den utländska partnern har rätt att anordna lotteri eller vadhallning och rätt att samarbeta internationellt. Lotterilagsutredningen (SOU 2000:50) fann att lotterilagstiftningens förenlighet med EG-rätten kan ifrågasättas. Utredningen hann dock inte fullgöra sitt uppdrag och därför följde inga förslag på anpassning av lagstiftningen med hänsyn till EG-rätten och den nya marknaden.

---

¹ Lotteriinspektionen (2010a)

² Några mindre, på olika vis relaterade, utredningar har också genomförts. Bland annat Nätpokerutredningen (SOU 2008:36) och Fritid på egna villkor (SOU 2009:29). Efter Lotterilagsutredningen (SOU 2000:50) fick lotterilagen nya skrivningar om "lotterier som förmedlas med hjälp av elektromagnetiska vågor", främst syftande till Internet.

Spelutredningen (SOU 2008:124) slutfördes som den skulle, men har inte lett till något alls eftersom den fortfarande bereds i Regeringskansliet.³ Den bedömde att den nuvarande svenska regleringsprincipen kan vara förenlig med EG-rätten. Vidare konstaterades att det finns en internationell konkurrens om spel på Internet och att den svenska spelregleringens skyddssyften inte kan upprätthållas längre. Spelutredningen lämnade två förslag på en framtida spelreglering: Antingen en uppstramad version av dagens reglering, eller en mer liberaliserad spelmarknad där företag kan förvärva en nationell licens för att bedriva vadållning som oddsspel och tipsspel. Dessutom föreslogs att främjandeförbudet skulle skärpas genom att förbjuda förmedling av elektroniska penningtransaktioner till otillåtna spelbolag och förmedling av datakommunikation till domännamn och IP-adresser som tillhandahöll otillåtna speltjänster.⁴

Spelutredningen har mött hård kritik. Särskilt kritiserat har förslaget om blockering av kommunikation och transaktioner på nätet varit. Utredningen har anklagats för att vara ett beställningsjobb, med syftet att anpassa den svenska spelmarknaden efter EG-rätten utan att statens finanser påverkas negativt. Ulf Bernitz, professor i europeisk integrationsrätt, ansåg att förslagen som presenterats inte höll EG-rättsligt.⁵

---

³ Jordahl, Henrik (2011), SOU 2008:124

⁴ SOU 2008:124)

⁵ TT (2008), Haddäng, Johanna (2008). Arnesen, Jonas & Tjernberg, Urban (2009).

1.2 Kritiken från EU och EG-domstolen

EU-kommissionen hotade 2007 att ställa Sverige inför EU-domstolen, om regeringen inte lyckades argumentera för det befintliga monopolet eller visa att en förändring var på väg. Kommissionen var då i full färd med en granskning av spelmonopolen för spel på sport i många EU-länder; Sverige, Tyskland, Italien, Nederländerna, Danmark, Finland och Ungern. Vid den tiden var Spelutredningen (SOU 2008:124) på väg, där förslag fanns på en mer eller mindre liberaliserad spelmarknad. Utredningen sågs som ett första steg i rätt riktning av EU-kommissionen som gav Sverige ett uppskov.⁶ Som bekant har spelutredningen fortfarande inte resulterat i en ny lotterilag. Spelutredningens direktiv berörde heller inte det som EU-kommissionen kritiserat mest: Att utländska spelbolag som godkänts i andra EU-länder hindras från att verka i Sverige.⁷

Statliga spelmonopol strider mot EU:s lagar om fri rörlighet. Men monopol kan också accepteras så länge syftet är att skydda medborgarna mot till exempel spelmissbruk. De nationella domstolarna har utrymme för en tolkning när de fastställer vad som faktiskt krävs för att skydda spelarna. EG-rätten har slagit fast att en stat som lockar och uppmuntrar konsumenter att delta i lotterier, hasardspel eller vadhållning för att stärka statskassan inte heller kan åberopa hänsyn till den allmänna samhällsordningen som skäl för sitt spelmonopol.⁸ Enligt EG-rätten får inkomster till statskassan eller sociala aktiviteter inte vara huvudskälet till statliga monopol på spel. Finansminister Anders Borg är en stark försvarare av det svenska spelmonopolet. I samband med EU:s granskning 2007 sa han till Sveriges Radio att han inte känner oro då Sveriges ambition är att föra en spelpolitik som bygger på att begränsa spelandets skadliga biverkningar.⁹

Att det svenska spelmonopolet får utstå kritik är ingen nyhet, men på senare tid verkar tonen höjts och argumenten blivit fler. Våren 2011 skrev Andreas Carlson (KD) att det svenska spelmonopolet

---

⁶ Arnesen, Jonas & Tjernberg, Urban (2009)

⁷ Svenska Dagbladet (2009)

⁸ Gambelli, Mål C-243/01 punkt 69, Schindler, Mål C-275/92 punkt 25 & 62

⁹ Hansell, Bengt (2007)

numera bara finns på pappret och inte i verkligheten.¹⁰ Detta med anledning av de senaste årens utveckling av spelmarknaden online: sju av tio spelar numera på sajter utanför Svenska spels kontroll.¹¹

Att dagens situation omöjliggör spelmonopolet är ett återkommande argument. Men frågan är om inte monopolet var en myt redan innan inträdet i EU och spelboomen på nätet.

---

¹⁰ Carlson, Andreas (2011)

¹¹ Carlson, Andreas (2011)

2.1 Spelmonopolet i realiteten – fyra fall av tveksamheter

Det vi kallar spelmonopol bygger på att några utvalda företag och organisationer får bedriva spel och anordna lotterier. De största företagen är Svenska Spel och ATG. Utöver det får ett antal spelbolag anknutna till folkrörelserna driva lotterier.

Den svenska lotterimarknaden regleras av Lotteriinspektionen. Enligt Lotterilagen får tillstånd endast ges till ideella föreningar vars syfte är att stödja allmännyttig verksamhet. Föreningen får inte vägra någon medlem inträde utan särskilda skäl och måste ha behov av lotteriinkomster i sin verksamhet.¹²

Denna beskrivning leder tankarna till en liten lokal förening som drygar ut kassan med ett lotteri då och då. Men lotterier till förmån för välgörande ändamål är en storindustri. Fyra intressanta exempel är A-lotterierna, Svenska Postkodlotteriet, ATG och Svenska Spel.

Dessa fall visar att det regeringen kallar ett spelmonopol snarare är en inhägnad marknad där bara vissa utvalda aktörer får vara med. Hur bra aktörerna klarar sig beror mer på vilka undantag de tillåts göra, eller vilka regleringar som skapas till deras fördel, än på förmågan att kunna tillfredsställa kundernas behov.

---

¹² Lotterilagen 1994:1000 §15

2.2 A-lotterierna

A-lotteriernas mest framgångsrika produkt, sedan lotteriverksamheten startade 1956, är Kombilotten. A-lotterierna ägs av Socialdemokratiska Arbetarepartiet (SAP) och Sveriges Socialdemokratiska Ungdomsförbund (SSU). Lotteriet är en kassako för Socialdemokraterna, vinsten från lotterierna går rakt in i SAP och SSU. Närmare 80 miljoner kronor drogs in till partikassan årligen, enligt Dagens Nyheter 2004. År 2007 hade summan ökat till 100 miljoner. Det motsvarade då nästan hälften av hela den sammanslagna budgeten för SAP och SSU.¹³

Inkomsterna från A-lotterierna är den näst största posten efter det statliga partistödet. En stor del av lotteripengarna går till SSU:s kassa, år 2002 stod de för 76 procent av SSU:s omsättning. Inget annat parti har inkomster genom spelmonopolet som ens kommer i närheten av de siffrorna.¹⁴

Folkrörelserna får bara sälja lotter, och deras andel av spelmarknaden har sjunkit från 30 till 10 procent på trettio år. När Svenska Spel började sälja lotter blev konkurrensen plötsligt mycket hårdare.

Folkrörelserna, med A-lotterierna i spetsen, har liknat Svenska Spel vid jätten Glufs-glufs som äter upp allt i sin väg och springer vid sidan av lotterilagstiftningen. A-lotterierna önskar också ge sig in i den lukrativa spelmarknaden på nätet.¹⁵ När Svenska Spel fick tillstånd att driva nätpoker 2006 ansåg A-lotterierna att också de, i rättvisans namn, borde få bedriva nätpoker. Socialdemokraternas partikassör, Thommy Ohlström, uttryckte det så här:

*”Svenska Spel har ju fått tillstånd att ha en pokersajt, då tycker jag att det är moraliskt acceptabelt att Socialdemokraterna startar en också”.*¹⁶

Den socialdemokratiska regeringen, med Bosse Ringholm i spetsen, hade länge arbetat mot nätpoker, men gav nu Svenska Spel tillstånd för att kunna konkurrera med utländska bolag. Den händelsen fick EU-kommissionen att allvarligt ifrågasätta det svenska spelmonopolet.

---

¹³ Hermele, Bernt (2004), Sveriges Radio/Ekot (2007)

¹⁴ Hermele, Bernt (2004), Sveriges Radio/Ekot (2007)

¹⁵ Hansell, Bengt (2007)

¹⁶ Ledin, Klara (2006)

A-lotterierna fick inte något tillstånd. Kanske var det därför de 2007 gjorde ett oväntat utspel och krävde att spelmonopolet skulle avskaffas och ersättas av spellicenser. Besvikelsen var också stor när Spelutredningen inte ledde till önskad lagändring och reglering av de spelbolag som idag verkar utanför monopolet. A-lotterierna känner sig begränsade, de vill också tjäna pengar på nätet, som Svenska Spel och de utländska spelbolagen redan gör.¹⁷

Men helt handfallna verkar Socialdemokraternas A-lotteri inte vara i den nya konkurrensen. Radioprogrammet Kaliber avslöjade för några år sedan att SAP låg bakom lotteriet i familjeprogrammet Stadskampen i TV4. Ingen av de deltagare som Kaliber pratade med, inklusive kulturminister Leif Pagrotsky, visste om att pengar från lotteriet gick till Socialdemokraternas partikassa. Det visste inte heller de kommuner som betalat för att vara värdar för Stadskampen. Linköpings kommun gjorde en sammanställning som visade att Stadskampen bara i kommunen kostat närmare 1 miljon kronor för skattebetalare och kommunala bolag.

Tillsammans med IOGT-NTO säljer Socialdemokraterna fortfarande lotter under varumärket Spero. Varumärket Spero används medvetet för att sälja fler lotter. Det ansågs ge ett "splittrat intryck" att skriva ut att SSU, SAP och IOGT-NTO låg bakom lotteriet.¹⁸ När (S) ledde regeringen ryckte den före detta finansministern Bosse Ringholm ut till spelmonopolets försvar. Argumenten har hela tiden varit att monopolet är till för att minska spelmissbruket och att det garanterar att överskottet från lotterier och spel går till allmänna ändamål som vård, omsorg och skola. Den socialdemokratiska partikassan har man aldrig talat så högt om.

---

¹⁷ Hansell, Bengt (2010)

¹⁸ Sandelin, Magnus (2006), Sveriges Radio/Kaliber (2006)

2.3 Svenska Postkodlotteriet

I Svenska Postkodlotteriets marknadsföring brukar det heta att lotteriet delar ut sin vinst till utvalda organisationer.¹⁹ Men det är lite mer komplicerat än så. Lotteritillståndet ägs nämligen av Svenska Postkodföreningen som består av just de ideella föreningar som mottar vinsten. Driften av lotteriet och ansvar för den kommersiella verksamheten ligger på Novamedia Svenska Postkodlotteriet AB som ingår i Novamediakoncernen, med säte i Holland. Novamediakoncernen äger själva produktkonceptet Postkodlotteriet och driver liknande lotterier i England, Skottland och Holland.²⁰

Svenska Postkodlotteriet kallar sin affärsmodell marknadsdriven välgörenhet och driver regelbundet reklamkampanjer för att visa upp goda ändamål som fått medel. Men lotteriet har kritiserats för att inte ge tillräckligt stor del av sin vinst till välgörenhet.

Postkodlotteriet har påpekat att jämförelsen haltar då lotteriet inte är en välgörenhetsorganisation utan snarare marknadsdriven välgörenhet.²¹ Men logiken i att det ska vara förbjudet att bedriva ett vanligt lotteri, som delar ut en del av vinsten till spelarna och en del till ägarna, samtidigt som det ska vara tillåtet att bedriva ett lotteri som delar ut en del av vinsten till välgörenhet, och resten till ägarna, är svår att förstå.

I ett reklamutskick skriver lotteriet till exempel: *“Ja tack, jag tar chansen att bli riktigt rik i PostkodLotteriet, samtidigt som jag stödjer våra barn, djuren och miljön”*. Välgörenheten är det säljande argumentet. När lotteriet sedan kritiserats för att inte anstränga sig tillräckligt för att dra in pengar till välgörenhet och betala ut för höga löner och bonusar, försvarar sig lotteriet man sig med att Postkodlotteriet inte är en välgörenhetsorganisation utan i högsta grad marknadsdrivet. Det är mycket förvirrande att ett företag som flera gånger uttalar att man inte är en välgörenhetsorganisation tillåts driva ett extremt lönsamt lotteri i spelmonopolets Sverige, där andra aktörer samtidigt utesluts.

---

¹⁹ Postkodlotteriet (läst: maj 2011)

²⁰ Postkodlotteriet (läst: maj 2011)

²¹ Engstrand, Anna (2010), Norrman, Anders (2011)

2.4 Aktiebolaget Trav och Galopp (ATG)

Aktiebolaget Trav och Galopp (ATG) ägs inte av staten utan av organisationerna Svensk Travsport och Svensk Galopp. ATG har monopol på att anordna spel på hästkapplöpningar i Sverige och har ett ansvar att dela ut överskottet till hästsporten. Regeringen kontrollerar ATG genom att tillsätta ordförande och hälften av styrelsemedlemmarna samt genom att bevilja tillståndet för spel.²²

Med tanke på att det svenska monopolet förbjuder företag från andra EU-länder att anordna och marknadsföra spel på hästtävlingar i Sverige är det minst sagt motsägelsefullt att Aktiebolaget Trav och Galopp (ATG) satsar hårt på att etablera sig internationellt. ATG tog ett stort steg i utvecklingen av spel utanför Sveriges gränser med en första gemensam omgång av V75 i Norge 2008. I år tillkännagavs att gemensamma omgångar V75 ska äga rum också i Finland.²³

ATG anordnar även poolspel på hästtävlingar i andra nordiska länder och i Frankrike. Dessutom säljer ATG spel på svenska tävlingar, bland annat genom spelexport, genom lokala eller gemensamma pooler till Danmark, Norge, Finland, Tyskland, Österrike, Nederländerna, Estland, Sydafrika, USA, Australien, Malta, Polen, Frankrike, Italien och Kanada. På ATG:s hemsida står att man arbetar för att öka graden av internationella samarbeten och det internationella intresset för svensk hästsport. För att kunna erbjuda ett ännu bättre spelpaket har dotterbolaget Kanal75 börjat sända travprogrammen på flera språk med kommentatorer från varje land. ATG ökade sin satsning på Polen, USA, Australien, Frankrike och Malta under 2009 och redan nu står den internationella marknaden för 12 procent av ATG:s spel.²⁴

I rapporten "Sveriges digitala tillväxtbransch" (2011) påpekar Henrik Jordahl att Spelutredningen (2008:124) inte alls diskuterar ATG:s äventyr utanför riksgränserna. Förklaringen tycks vara att det i regeringens utredningsdirektiv står att "folkrorelsernas roll i egenskap av spelanordnare på marknaden i möjligaste mån skall vara oförändrad". Därför presenterades inte några djupare eller konsistenta argument för att upprätthålla ATG:s monopol eller varför just spel på hästar skulle undantas i de regleringsförslag som ändå presenterades.

---

²² Jordahl, Henrik (2011)

²³ Fernlund, Patrik (2008), Fernlund, Patrik & Pettersson, Erik (2011)

²⁴ AB Trav och Galopp (2009)

Raison d'être för ATG:s monopol tycks vara att spelintäkterna är en förutsättning för att hästsporten ska fortsätta utvecklas. Detta går stick i stäv med EG-rättens utlåtande som säger att försörjning av sociala aktiviteter kan vara en positiv konsekvens men aldrig får vara syftet med en spelreglering.

2.5 Svenska Spel

Statliga Svenska Spel är den helt klart största aktören på den svenska spelmarknaden. De är marknadsledande med 51 procent av den kända svenska spelmarknaden. Under 2009 spenderade Svenska Spel hela 219 miljoner på reklam. Svenska Spels dominerande ställning och minst sagt aggressiva marknadsföringsstrategi har lett till att det svenska spelmonopolet har kritiserats av EU-kommissionen många gånger. Här är några exempel:

År 2006 kritiserades Lotterilagen då den förbjuder import av spelautomater. Det strider mot lagen om fri rörlighet för varor och tjänster inom EU.²⁵ Samma år som importen av spelautomaterna förbjöds fick Svenska Spel tillstånd att driva nätpoker. Detta fick EU-kommissionen att allvarligt tvivla på om svenska regeringen har en konsekvent hållning för att skydda konsumenterna. EU-kommissionen kritiserade också Svenska Spels omfattande reklam- och sponsringsverksamhet och det faktum att Svenska Spel på den tiden inte hade någon åldersgräns på 13 av sina 22 spel.²⁶

År 2008 handlade kritiken om att utländska bolag tillåts göra reklam för sina nätpokersajter i Sverige, samt att statliga Casino Cosmopol är den enda aktören som tillåts arrangera riktiga pokerspel och turneringar.²⁷

Svenska Spel har också gjort försök att nå ut till den internationella marknaden. År 2006 tillkännagavs att Svenska Spel påbörjat samarbeten med bolag i Baltikum. EU-kommissionen ifrågasatte rimligheten i att det svenska spelmonopolet gav sig ut på marknaderna i öst samtidigt som det försökte skydda sin egen marknad. Det slutade med att regeringen avlog Svenska Spels ansökan om att starta verksamhet i Baltikum, och flera andra satsningar. Det visade sig då att Svenska Spel redan gett sig in i Baltikum och flera av de andra nekade projekten utan att vänta på tillstånd. Det är oklart hur stora summor som lades på misslyckandena. Dåvarande VD Jesper Kärrbrink sa först att de kostat strax under 100 miljoner kronor, men ändrade sig senare till 45 miljoner.²⁸

---

²⁵ TT (2006a), TT (2006b)

²⁶ TT (2006c)

²⁷ Hansell, Bengt (2008)

²⁸ Englesson, Marie (2006), Jaktén Anna (2007)

På hemmaplan har Lotteriinspektionen legat i en flerårig strid med Expressens och Aftonbladets chefredaktörer då Lotteriinspektionen ansåg att tidningarna brutit mot främjandeförbudet när de låtit utländska spelbolag annonsera och publicerat oddsjämförelser. Regeringsrätten kom vintern 2010 med beslutet att oddsjämförelser ska ses som redaktionellt material och alltså skyddas av Tryckfrihetsförordningen. Lotteriinspektionens generella annonsförbud ansågs strida mot Tryckfrihetsförordningen och vitesföreläggandet mot Expressen underkändes. Annonserna i Aftonbladet skickades till kammarrätten för prövning.²⁹

---

²⁹ Thomsen, Dante (2010)

3. Fyra argument för monopolet

I debatten om spelmonopolet återkommer hela tiden vissa argument, som presenteras som sanningar. Men är argumenten för monopolet så väl underbyggda?

Argument 1: Utan spelmonopolet blir fler spelberoende.

Storbritannien avreglerade sitt spelmonopol år 2005. Sedan dess har två nationella undersökningar gjorts. De visar att andelen medborgare med spelproblem ligger på samma nivåer som 1999, det vill säga på 0,6-0,7 procent. I Sverige beräknas två procent av befolkningen ha spelproblem och 0,5 procent vara spelberoende.³⁰ Det finns antagligen skillnader i undersökningarna som försvårar en direkt jämförelse men exemplet visar att den svenska modellen inte nödvändigtvis är avgörande ur spelberoendesynpunkt.

Det finns dessutom mycket att anmärka på i hur statens arbete mot spelmissbruk ser ut. I en undersökning av riksdagens utredningstjänst visade det sig att Svenska spel prioriterar låginkomstområden för att sätta upp Jack Vegas-maskiner. I Botkyrka fanns 58 maskiner, i Danderyd ingen. Just dessa maskiner anses vara ett av de mest beroendeframkallande spelen, och ett av de mest lönsamma. Om staten och Svenska Spel tar arbetet mot spelberoende på allvar är det märkligt att nya spelformer hela tiden introduceras och att flera av dem är kända för sitt beroendeframkallande. Att på en och samma gång säga sig vilja både dra in pengar till statskassan och hindra spelberoende är svårt att betrakta som något annat än hyckleri.

Svenska Spel har monopol på de mest beroendeframkallande och vinstgivande spelformerna. Det är en viktig del av spelmonopolet och sägs vara en metod mot spelberoende. Samtidigt är det svårt att tänka sig en aktör som gör mer aggressiv reklam än just Svenska Spel. Under 2009 spenderade Svenska Spel 290 miljoner på reklam för att öka spelandet men bara 45 miljoner på marknadsföring av ansvarsfullt spelande.³¹ En del i Svenska Spels arbete mot spelberoende är kampanjen Spela lagom – en kampanj som kritiserats för att uppmuntra till spelande snarare än att avskräcka, bland annat av Einar Kurops, professor i marknadsföring och en av Sveriges ledande reklamexperter.³²

---

³⁰ Folkhälsoinstitutet (2009), Lotteriinspektionen (läst: maj 2011)

³¹ Svenska Spel (läst: maj 2011)

³² Melzer, Jonas. (2010)

Argument 2: Företag är oetiska och opportunistiska av naturen, de vill bara tjäna pengar och bryr sig inte om människor.

Om man tar en snabb titt på till exempel Svenska Postkodlotteriet och A-lotteriernas verksamhet borde det vara uppenbart för vem som helst att 1) skillnaden mellan ideellt och kommersiellt spel ibland är hårfin och att 2) ett monopol som tillåter vissa ideella/kommersiella organisationer att löpa fritt utan nyttig konkurrens inte är en garant för att affärsverksamheten kommer att drivas för spelarnas bästa. Företag som konkurrerar under lika villkor riskerar hela tiden att konsumenterna väljer ett annat företag. I ett monopol suddas möjligheten till bojkott ut och därmed konsumenternas möjligheter att tvinga företagen att bete sig etiskt.

Med ett licenssystem kan staten dessutom ställa krav på de spelföretag som vill etablera sig i Sverige. Dessa krav kan exempelvis vara att en del av vinsten ska gå till att förhindra spelberoende eller att spelare ska kunna stänga av sig själva från sina spelkonton. Med ett sådant system skulle staten inte längre ha den dubbla roll den har idag. Staten skulle kunna koncentrera sig på att enbart skydda sina medborgare och inte samtidigt behöva försöka få dem att spela mer.

Argument 3: Vad händer med ungdomsrörelsen och idrottsrörelsen om de inte längre får medel från Svenska Spel?

Faktum är att reglerna nyligen ändrats. Svenska Spels överskott kommer i fortsättningen inte att gå till ungdomsrörelsen och idrottsrörelsen utan direkt till statskassan. Ungdomsrörelsen och idrottsrörelsen kommer att få fasta bidrag av staten. Summan kommer dock att baseras på Svenska Spels genomsnittliga vinst under flera år. Detta innebär att utbetalningarna får ökad förutsägbarhet, föreningarna kan vara mer förutseende och planera bättre nu än när deras bidrag berodde på hur hög vinst Svenska Spel gjort under året.³³ Systemet där pengar går från spelindustrin till idrotts- och ungdomsorganisationer verkar av många tas för självklart. Men där finns en inbyggd etisk problematik. Varför ska spel om pengar, ofta i krogmiljö, bekosta ungdomsrörelsen och idrottsrörelsen? Antagligen för att legitimera spelmonopolet inför svenska folket. Att reglerna nu ändrats har antagligen att göra med EU:s regler om att sponsring av sociala aktiviteter inte får vara huvudsyftet med ett spelmonopol.

Argument 4: Men är det inte bra att det kommer in pengar till statskassan?

---

³³ Olsson, Eva (2011)

Staten kan tjäna pengar på sina medborgares spelande också utan ett spelmonopol. Genom att ta betalt för licenser och ta ut skatt på spelande.

4. Monopolens tid är över – lärdomar från avregleringar i Europa

Efter påtryckningar från EU och spelbolag pågår just nu arbetet med att luckra upp spelmonopolen i flera EU-länder. Det är tydligt att en våg av liberaliseringar av spelmarknaden sveper över EU-länderna. Fortfarande finns många frågor att lösa kring beskattning, licensavtal och hur intäkterna till staten ska användas. Men tiden för de gamla monopolen verkar ha tagit slut.

Frankrike

Landet som tidigare fått Unibets VD arresterad för brott mot fransk spellagstiftning har öppnat sin marknad för nya aktörer genom att införa ett licenssystem. Finansminister Francois Baroin har sagt att Frankrike nu kan göra den svarta spelmarknaden på nätet vit med ett lagligt alternativ som hjälp.³⁴ Men spelskatten i Frankrike är 56 procent vilket bör jämföras med den maltesiska mycket låga spelskatten på 0,5 procent.³⁵ Detta har gjort att det förväntade intresset från flera spelaktörer uteblivit. Statens intäkter från spelmarknaden på nätet är 25 procent lägre än vad som beräknades innan reformen.³⁶ De större spelbolagen är överens om att det inte går att tjäna pengar med nuvarande villkor och att skatten därför måste sänkas.³⁷

Nederländerna

I juni 2010 vann Nederländerna ett mål i EG-domstolen mot Englandsbaserade Ladbrokes och Betfair. Staten fick rätt i att blockera de båda spelföretagens onlinespel eftersom det ännu inte finns en harmoniserad reglering i EU-länderna. Domstolen lämnade dock en dörr öppen: Lagstiftning som förbjuder onlinespel är bara rimlig så länge den faktiskt upprätthåller konsumentskydd, förebygger

---

³⁴ The Telegraph (2010)

³⁵ Malta är generöst med licenser och låga skatter till spelbolag, vilket gjort att de flesta spelbolag har sitt huvudkontor där.

³⁶ N, Alex (2011)

³⁷ Hägerstrand, Anders (2010)

bedrägeri samt upprätthåller den allmänna ordningen.³⁸ Detta kan vara svårt för den nederländska staten att bevisa. I mars 2011 tillkännagavs att den nederländska marknaden för onlinespel, lotterier, poker, oddsspel och bingo ska öppnas upp för andra aktörer under 2015. Syftet är att skapa en ansvarstagande, säker och modern spelpolicy. Delar av licenspengarna är tänkta att gå till idrottsrörelsen och en kontrollmyndighet ska tillsättas. Licenserna kommer att auktioneras ut och förväntas inbringa 270 miljoner Euro.³⁹

Tyskland

Tyskland förändrade sina spellagar efter en dom i EG-rätten där Tysklands spelmonopol diskvalificerades. Rätten menade att spelmonopol visserligen kan rättfärdigas men påpekade att Tyskland har drivit flera stora reklamkampanjer för att öka både spelandet och de egna vinsterna. Den aggressiva marknadsföringen av spelande var inkonsekvent med monolets uttalade syfte att skydda konsumenterna.⁴⁰ Det nya lagförslaget tillåter bland annat att spelföretag sponsrar idrottslag, något som tidigare var förbjudet. Lagen är tänkt att gälla från 2012 men redan nu anser vissa kritiker att den nya lösningen är värre än den gamla situationen. Det är bara sju licenser som delas ut, avgiften är hög och marknaden för online-poker och casino är fortfarande starkt reglerad vilket ökar risken för en svart spelmarknad.⁴¹

Österrike

Österrike har sedan 2008 arbetat på en ny spellagstiftning som ska ligga mer i linje med EU:s riktlinjer. Efter många revideringar har den fortfarande inte godtagits av EU-kommissionen. I slutet av 2010 ogillade EG-rätten att Österrikes spellagstiftning endast tillåter företag som har sitt säte i landet att driva casino och onlinespel. Detta strider mot EU:s etableringsrätt och ansågs av rätten vara en oproportionerligt stor åtgärd för att hindra brottslighet och bedrägeri.⁴²

---

³⁸ BBC News (2010)

³⁹ Dutchnews.nl (2010)

⁴⁰ Pfanner, Eric (2010)

⁴¹ Pres, Sascha & Bosch, Tobias (2011)

⁴² EurActiv.com (2010)

Norden

Förändringens vindar har också nått Skandinavien. Danmark påbörjade arbetet med att luckra upp spelmonopolet efter EU-kommissionens utredning 2007. I juni 2010 antogs så den nya spellagen av den danska regeringen. Monopolet ersattes av nio olika licenstyper varav fem kan sökas av kommersiella aktörer och en av ideella föreningar, resterande tre är reserverade för statliga företag.⁴³

Licenserna kommer att inbringa kapital till staten, då avgifterna är höga både för ansökan och för att hämta ut tillståndet om ansökan går igenom. Till detta tillkommer skatt på bruttovinsten och 25 procent företagsskatt. Reklam tillåts bara för licensinnehavare. Lagstiftningen ger riktlinjer om att reklamen ska vara balanserad och rättvisande men också i hur hög grad kändisar får användas i marknadsföringen.⁴⁴ Lagen var tänkt att träda i kraft 1 januari 2011, men efter att flera landbaserade företag klagat inför EU-kommissionen på att spelskatterna gav onlinespel en fördel har lanseringen skjutits upp till hösten 2011. Casinospel och enarmad banditer på land beskattas enligt lagen med mellan 45 och 75 procent, medan onlinespel beskattas med 20 procent. Danska regeringen väntar nu på EU-kommissionens utlåtande.⁴⁵

De senaste två åren har dessutom Belgien, Schweiz, Estland⁴⁶, Ungern⁴⁷, Grekland⁴⁸ och Spanien⁴⁹ meddelat att de kommer öppna upp sina spelmarknader för att ligga mer i linje med EU:s bestämmelser. I Irland pågår diskussioner om att omreglera spelmarknaden.

Det innebär att alla länder vars monopol granskades av EU-kommissionen 2007 på ett eller annat sätt börjat avveckla sina monopol. Det vill säga, alla utom Sverige och Finland.⁵⁰

---

⁴³ Moalen Weitemeyer Bendtsen (2010)

⁴⁴ Lund Elmer Sandager (läst: maj 2011)

⁴⁵ Lotteriinspektionen (2010 b)

⁴⁶ Lotteriinspektionen (2010b)

⁴⁷ N, Alex (2011)

⁴⁸ Watts, William L (2010)

⁴⁹ Malta Remote Gaming Council (2011)

5. Vad vi går miste om – så skulle spelmarknaden kunna fungera

Den svenska digitala spelbranschen har enorm kapacitet och möjlighet att skapa arbetstillfällen och stora inkomster till statskassan. Unibet och Betsson hör till Europas största privata spelföretag och svenska mjukvaruföretag har varit framgångsrika med att utveckla spelsystem och pokermjukvara som används över hela världen. Detta trots att bolagen opererar på en snedvriden marknad och i ett inte särskilt gynnsamt politiskt klimat. Spelbranschen sysselsätter 4 500 personer, varav 1 900 i kommersiella bolag och 3 400 i Sverige. I hög utsträckning är dessa jobb kvalificerade och kräver hög utbildning inom ekonomi eller informations- och kommunikationsteknik. Enligt uppskattning ger vart fjärde jobb i dessa spelföretag upphov till ett jobb i konsult- eller bemanningsbranschen. Det skulle innebära att spelbranschen skapar ytterligare 1000 jobb, då tillkommer dessutom arbeten som rör spelföretagens annonsering.⁵¹

Under 2009 ökade spelbranschens investeringar i reklam med drygt 254 miljoner till totalt 1,44 miljarder. Huvuddelen av ökningen kommer från de utländska spelbolagen som står för 52 procent av reklaminvesteringarna.⁵² Främjandeförbudet som är tänkt att stoppa spelbolagens marknadsföring i Sverige är föråldrat. Spelbolagen gör reklam ändå men i stället för svenska medier anlitar de tv-kanaler som sänder från utlandet, som TV3 och Kanal 5. Därmed snedvrider monopolsystemet hela mediemarknaden. Annonsering värd 100-tals miljoner hamnar i Storbritannien i stället för hos svenska medieföretag. Tidningsbranschen är mitt i en ekonomisk kris med vikande upplagor och fallande lönsamhet. Fler sätt att finansiera den sektorn borde vara välkommet.

---

⁵⁰ I Finland har monopolet under de senaste åren stärkts. Spelmonopolet är numera lagstiftat och de statliga företagen tillåts erbjuda fler tjänster som bland annat bingo och oddsspel online. Den nya lagen trädde i kraft september 2010. En 18-årsgräns på spel har införts liksom ökade satsningar på förebyggande åtgärder och behandling av spelberoende. Alla aktörer på spelmarknaden, förutom de statliga företagen, är förbjudna att göra direkt eller indirekt reklam. EU-kommissionen har kommenterat att de ser negativt på Finlands nya lagar men hittills inte agerat.

⁵¹ Jordahl, Henrik (2011)

⁵² Svenska Spel (2009)

Den svenska spelbranschen har alla möjligheter att växa och skapa jobb i Sverige. Regleringar som tillåter svenska spelbolag att verka i Sverige skulle kunna hindra den pågående flytten av jobb från Sverige till Malta och andra länder med mer gynnsamt politiskt och ekonomiskt klimat. Unibet och Betsson har idag 300 anställda på Malta. Svenska politiker talar gärna om det svenska spelundret och menar då tv- och dataspel. Det är en bransch som sysselsätter nästan lika många som betalspelbranschen men som inte kommer i närheten av dess omsättning. Då regeringen faktiskt uttalat att Sverige ska vara världens mest konkurrenskraftiga digitala ekonomi är det märkligt att den kraft som redan finns i betalspelbranschen motarbetas.⁵³

Spelmonopolet som medel mot spelberoende är ineffektivt och kostar årligen 5 miljarder i effektivitetsförluster. En spelskatt som motsvarar samhällets kostnader för vård av spelberoende är en bättre lösning. I ett monopol disciplineras inte företaget till kostnadseffektivitet i samma utsträckning som företag gör på en konkurrensutsatt marknad.⁵⁴ Företag i ett monopol motiveras heller inte att erbjuda kunderna den bästa eller säkraste servicen. Spelskatten är hög och Svenska Spel tar ut högre andel av vinstutbetalning än något annat spelbolag verksamt i Sverige. En vinst på likadana odds med samma insats ger lägre utbetalning hos Svenska Spel än hos till exempel Betsson eller Unibet.⁵⁵ Ur ett spelarperspektiv är det så klart önskvärt att så mycket som möjligt av spelvinsten faktiskt kommer till spelaren. De höga avgifterna motiveras med att de är ett verktyg mot spelberoende. Men forskningen stöder inte enhälligt den tesen.⁵⁶ Om spelföretagen tillåts konkurrera på lika villkor tillåts också spelarna själva välja om de prioriterar att pengarna går till statskassan eller den egna fickan.

Ingen vinner på spelmonopolet, förutom möjligen statskassan. Som långsiktig strategi är det dock tveksamt om monopolet verkligen är det bästa för statskassan. Sedan 2005 har Svenska Spel satsat på spelmarknaden online och nått resultat: De utländska bolagens uppskattade andel har minskat från 60 till 45 procent. Men Svenska Spel har börjat tappa marknadsandelar på nätet, från 31 procent 2008 till 29 procent 2009.⁵⁷ En anledning till att Svenska Spel fortfarande besitter den största biten av

---

⁵³ Jordahl, Henrik (2011)

⁵⁴ Handels utredningsinstitut (2008)

⁵⁵ Hammar, Ian (2010)

⁵⁶ Dilschmann, Lars (2009)

⁵⁷ Svenska Spel (2009)

den totala svenska spelmarknaden är monopolet på de spel som spelas i butik och inte på nätet. Det är knappast kontroversiellt att anta att spel på internet kommer att fortsätta öka och om Svenska Spel inte kan erbjuda bättre villkor än sina konkurrenter ser framtiden inte särskilt ljus ut för statens kassako.

6. Sammanfattningsvis

Det vi i Sverige kallar ett spelmonopol är snarare en liten skyddad marknad där vissa företag och organisationer tillåts delta. Hur bra aktörerna klarar sig beror mer på vilka undantag de tillåts göra eller vilka regleringar som skapas till deras fördel, än på deras kostnadseffektivitet eller förmågan att kunna tillfredsställa kundernas behov. Monopolet hindrar utländska företag att etablera sig i Sverige, samtidigt tillåts ATG att sälja spel på svenska tävlingar utomlands .

I och med att Internet blivit en naturlig del av vardagen har också spelmarknaden flyttat ut på nätet. Det är omöjligt att hindra spelare från att spela på utländska bolag, i alla fall om man inte vill använda grovt integritetskränkande metoder. Främjandeförbudet är verkningslöst, då spelbolag kan sponsra idrottslag och sända reklam i TV3 och Kanal 5, och drabbar bara den redan ekonomiskt pressade tidningsbranschen. Sammantaget är det lätt att dra slutsatsen att monoopolet inte längre existerar.

Sveriges spelmonopol har flera gånger kritiserats av EU-kommissionen. Den senaste spelutredningen 2008 troddes vara första steget mot en liberaliserad spelmarknad men hittills har inget skett. I andra EU-länder pågår däremot stora förändringar. De senaste två åren har flera länder påbörjat arbetet med en spellagstiftning som ligger i linje med EU:s riktlinjer. Frankrike och Danmark har hunnit längst, deras nya licenssystem tros träda i kraft redan i år.

Vissa argument återkommer ständigt till monoopolets försvar. Som att företag är opportunistiska och ska hållas utanför spelbranschen eller att monoopolet är enda sättet att effektivt bekämpa spelberoende. En snabb blick på Svenska Spels, A-lotteriernas och Svenska Postkodlotteriets verksamheter borde räcka för att inse att dessa argument snarare är myter. Svenska spel sätter ut beroendeframkallande Jack Vegas-automater i krogmiljöer i fattiga områden och lägger sex gånger så mycket pengar på reklam som på arbete mot spelberoende. A-lotterierna drar in miljoner till Socialdemokraternas partikassa och döljer det bakom varumärket Spero. Postkodlotteriet har dömts i marknadsdomstolen och har vid upprepade tillfällen kritiserats för höga VD-löner och för att inte ge tillräckligt mycket till välgörande ändamål. Exempelen visar att skillnaden mellan kommersiellt och ideellt är hårfin och att spelmonoopolet inte garanterar etiskt förfarande hos de tillåtna aktörerna.

Det är dags för Sverige att avveckla spelmonoopolet. Varje år beräknas monoopolet kosta Sverige fem miljarder i ineffektivitetskostnader, då företagen inte disciplineras till kostnadseffektivitet i samma utsträckning som på en konkurrensutsatt marknad. Trots att bolagen opererar i en snedvriden marknad och ett inte särskilt gynnsamt politiskt klimat går det bra för den svenska spelbranschen.

Den är livskraftig och omsätter stora summor. Spelbranschen sysselsätter 4 500 personer, varav 1 900 i kommersiella bolag och 3 400 i Sverige. I hög utsträckning är dessa jobb kvalificerade och kräver hög utbildning inom ekonomi eller informations- och kommunikationsteknik. Ett fortsatt monopol riskerar att strypa en bransch som kan spela en viktig roll i Sveriges mål att bli en konkurrenskraftig digital ekonomi.

Referenser

AB Trav och Galopp (2009), *Årsredovisning 2009*

Arnesen, Jonas & Tjernberg, Urban (2009), *Hård kritik kan ge ny spelutredning*. Svenska Dagbladet
<http://www.svd.se/sport/hard-kritik-kan-ge-ny-spelutredning_2770019.svd>

ATG.se (2011), *International wagering on Swedish horseracing*. ATG.se.
<<http://www02.atg.se/cm/english/aboutatg/partnerrelations/wageringonswedishracing>>

BBC News (2010), *Online gambling blocked by European court*. BBC News
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8719886.stm>>

Carlson, Andreas (2011), *Ett spelmonopol på pappret är inte socialt ansvarstagande*. Svenska Dagbladet
<http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/ett-spelmonopol-pa-pappret-ar-inte-socialt-ansvarstagande_6069379.svd>

Charity rating (2010), *Analys av Svenska Postkodlotteriet*
<http://charityrating.se/images/documents/charity_rating_analys_av_svenska_postkodlotteriet.pdf>

Dilschmann, Lars (2009), *Spelmonopolet dyrt och ineffektivt och skyddar inte mot spelmissbruk*. Newsmill
<<http://www.newsmill.se/artikel/2009/04/08/spelmonopolet-dyrt-och-ineffektivt-och-skyddar-inte-mot-missbruk>>

Dutchnews.nl (2010), *Internet Gambling to be liberalised, licences auctioned*. Dutchnews.nl
<http://www.dutchnews.nl/news/archives/2010/10/internet_gambling_to_be_libera.php>

Englesson, Marie (2006), *Svenska Spel går in i Baltikum*. Realtid.se
<http://www.realtid.se/ArticlePages/200607/20/20060720161826_Administrators458/20060720161826_Administrators458.dbp.asp>

Engstrand, Anna (2010), *Postkodlotteriet är inte en välgörenhetsorganisation*. Hela Gotland, uppdaterad 2010-10-06
<http://www.helagotland.se/ledare/artikel.aspx?articleid=6337143>

EurActiv.com (2010), *EU court says Austrian, german gambling curbs illegal*. EurActiv.com
<<http://www.euractiv.com/en/sports/eu-court-says-austrian-german-gambling-curbs-illegal-news-497634>>

Fernlund, Patrik (2008), *Därför satsar ATG på V75 utomlands*. Aftonbladet
<<http://www.aftonbladet.se/sportbladet/trav365/article11923525.ab>>

Fernlund, Patrik & Pettersson, Erik (2011), *ATG:s nyhet – spela V75 ihop med Finland*. Aftonbladet <<http://aftonbladet.se/sportbladet/trav365/article12941651.ab;jsessionid=AF219BB327439EBB99ABD42169871912.mobilb?originSectionPath=/sportbladet/trav365/>>

Folkhälsoinstitutet (2009), *Vad är spelproblem/spelberoende?* <<http://www.fhi.se/Vart-uppdrag/Spelprevention/Vad-ar-spelproblem/>>

Haddäng, Johanna (2008), *Ulf Bernitz om utredningen: Svårt att tro att förslaget blir verklighet*. Dagens Juridik <<http://www.dagensjuridik.se/2008/12/ulf-bernitz-om-spelutredningen-svart-att-tro-forslaget-blir-verklighet>>

Hammar, Ian (2010), *Sämst odds hos Svenska Spel*. Realtid.se <http://www.realtid.se/ArticlePages/201007/06/20100706122629_Realtid846/20100706122629_Realtid846.dbp.asp>

Hansell, Bengt (2007a), *Moderat kritiserar Borg för spelmonopolet*. Sveriges Radio/Ekot <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=1300220>>

Hansell, Bengt (2007b), *Folkrorelsers spel konkurreras ut*. Sveriges Radio <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=1570780>>

Hansell, Bengt (2008), *Ny kritik mot svenskt spelmonopol*. Sveriges Radio <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=1866338>>

Hansell, Bengt (2010), *Besvikelse över utebliven spelpolitik*. Sveriges Radio <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=3422152>>

Hermele, Bernt (2004), *(S)pelmonopolets verkliga vinnare*. Dagens Nyheter <<http://www.dn.se/ekonomi/spelmonopolets-verkliga-vinnare>>

Hägerstrand, Anders (2010), *Unibets VD: Sverige förblir en oreglerad spelmarknad*. Avanza.se <https://www.avanza.se/aza/press/press_article.jsp?article=176663>

Jaktén, Anna (2007), *Svenska Spel investerar utan klartecken*. Sveriges Radio <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=1764219>>

Jordahl, Henrik (2011), *Sveriges digitala tillväxtbransch - Nya perspektiv på behovet av en omreglerad spelmarknad*. Rent Spel

Ledin, Klara (2006), *(S) vill starta nätpoker*. Dagens Nyheter <<http://www.dn.se/ekonomi/s-vill-starta-natpoker>>

Lotteriinspektionen (2010a), *Pressmeddelande:Spelmarknaden 2010*.

<<http://www.lotteriinspektionen.se/sv/Press/Nyheter/Ny-rapport-Spelmarknaden-2010/>>

Lotteriinspektionen (2010b). *Spelmarknadens utveckling i Sverige och internationellt 2010*

Lotteriinspektionen (2011), *Stor studie om spel och spelproblem i Storbritannien*

<<http://www.lotteriinspektionen.se/sv/Spelberoende/Nytt-pa-spelmarknaden/Stor-studie-om-spel-och-spelproblem-i-Storbritannien/>>

Lund Elmer Sandager "The new gaming legislation in Denmark" Lund Elmer Sandager Läst: 2011-05-

01 <http://www.lesadv.dk/Welcome/News/The-new-gaming-legislation-in-Denmark.aspx>

Melzer, Jonas (2010), *Unibet förlorar mot staten*. Affärsvärlden

<<http://www.affarsvarlden.se/affarsjuridik/article738907.ece>>

Moalen Weitemeyer Bendtsen (2010), *The danish act on gaming*. Moalen Weitemeyer Bendtsen

Advokatbyrå <<http://www.mwbe->

[educared.dk/en/sitecore/Content/Home/Nyheder/280910Notat%20om%20spilleloven%20og%20spilleafgift.aspx](http://www.mwbe-educared.dk/en/sitecore/Content/Home/Nyheder/280910Notat%20om%20spilleloven%20og%20spilleafgift.aspx)>

MRGC (2011), *Spanish Congress Approves Legislation*. Malta Remote Gaming Council.

<http://www.mrgc.org.mt/news.aspxhttp://svenskaspel.se/img/omsvs/2009/svensk/hallbarhetsredovisn/ekonomisktansvar/diagramochtabeller/360x340_medieinvest.html>

N, Alex (2011a), *High taxes caused french sports market so fall 25% in 2011*. Gaming Zion

<<http://gamingzion.com/gamblingnews/high-taxes-caused-french-sports-betting-market-to-fall-25-in-2011-2005>>

N, Alex (2011b), *Changes in Hungarian Gaming Laws Expected to End State Monopoly*. Gaming Zion.

<<http://gamingzion.com/gamblingnews/changes-in-hungarian-gambling-laws-expected-to-end-state-monopoly-2012>>

Norrman, Anders (2011), *"Vi är inte ett välgörenhetsföretag"*. Kristianstadsbladet

<<http://www.kristianstadsbladet.se/kristianstad/article1445903/Vi-ar-inte-ett-valgorenhetsforetag.html>>

Olsson, Eva (2011), *Stödet till ungdomsorganisationer minskar*. Fria Tidningen

<<http://www.fria.nu/artikel/86855>>

Pfanner, Eric (2010), *E.U Court bats down Germany's protection of betting monopolies*. The New York Times <<http://www.nytimes.com/2010/09/09/business/global/09bet.html>>

Postkodlotteriet.se (2011), *Alla förmånstagare*. Postkodlotteriet.se <<http://www.postkodlotteriet.se/Frmnstagare/Alla-frmnstagare.htm>>

Postkodlotteriet.se (2011), *Om oss*. Postkodlotteriet.se <<http://www.postkodlotteriet.se/Om-oss.htm>>

Pres, Sascha & Bosch, Tobias (2011), *German gambling law. On the threshold of liberalization?*. K&L Gates <<http://www.klgates.com/newsstand/detail.aspx?publication=7081>>

Sandelin, Magnus (2006), *Kaliber 9 april 2006: Den dolda vinnaren bakom TV-lotteriet*. Sveriges Radio <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1316&artikel=821569>>

SOU (2008), *En framtida spelreglering*. Spelutredningen 2008:124

SvD (2009), *Fjellner vill att EU-domstolen synar spelmonopolet*. Svenska Dagbladet <http://www.svd.se/nyheter/inrikes/politik/euvallet2009/fjellner-vill-att-eu-domstolen-synar-spelmonopolet_2322971.svd>

Svenska Spel (2011), *Medieinvesteringar på den svenska marknaden 2009*. SvenskaSpel.se <http://svenskaspel.se/img/omsvs/2009/svensk/hallbarhetsredovisn/ekonomisktansvar/diagramoch-tabeller/360x340_medieinvest.html>

Sveriges Radio/Kaliber (2006), *Kaliber 11 juni 2006: Så gick det sen!*. Sveriges Radio <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=1316&artikel=873639>>

The Telegraph (2010), *France passes bill to end state monopoly on online gambling*, The telegraph.co.uk <<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/7561071/France-passes-bill-to-end-state-monopoly-on-online-gambling.html>>

Thomsen Dante (2010), *De vinner mot Lotteriinspektionen*. Dagens Media <<http://www.dagensmedia.se/nyheter/print/article3028083.ece>>

TT (2006a), *EU vill öppna för fler spelautomater*. Svt.se <http://svt.se/2.45952/1.729361/eu_vill_oppna_for_fler_spelautomater&lid=aldreNyheter_694753&lpos=rubrik_729361>

TT (2006b), *EU kritiserar spelmonopol*. E24 <http://www.e24.se/makro/politik/eu-kritiserar-spelmonopol_86577.e24>

TT (2006c), *Statlig nätpoker dubbelmoral*. Privata Affärer

<<http://www.privataaffarer.se/skatt/200604/statlig-natpoker-dubbelmoral/>>

TT (2008). *Nätblockering kan stoppa spelförslag*. Dagens Nyheter

<<http://www.dn.se/ekonomi/natblockering-kan-stoppa-spelforslag>>

Watts, William L (2010), *Greece begin consultations on gambling regulation*. Market Watch

<[http://www.marketwatch.com/story/greece-begins-consultations-on-gambling-regulation-2010-08-](http://www.marketwatch.com/story/greece-begins-consultations-on-gambling-regulation-2010-08-26)

26>